

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет ТХФ
Кафедра ТХО і ДМ
Освітній рівень перший (бакалаврський)
Галузь знань 02 Культура і мистецтво
Спеціальність 023 ДМ. ДМ. Р.
Спеціалізація художній текстиль
Освітня програма ДМ. ДМ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ТХО і ДМ
[Підпис]
"02" "03" 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ (РОБОТУ)

Ланкашк Дарі Валентинівна

Прізвище, ім'я, по батькові студента

1. Тема проекту(роботи) Декоративна композиція «Де роза ходить, там шито родить. Де не буває, там виселас...» в техніці «фрелтин»

керівник проекту(роботи) Дренюк В.В. к. пед. н., доцент

Прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання

Затверджено наказом ректора університету від "01" березня 2023 р. № 5

2. Строк подання студентом проекту(роботи) на кафедру 19 червня о 12:30

3. Вихідні дані до проекту(роботи) художній твір, техніка «фрелтин»

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Вступ, розділ ілюстрації та новаторство в декоративному мистецтві «фрелтин», Розділ Художньо композиційні та технічно-матеріальні аспекти виконання декоративної композиції «Де роза ходить там шито родить. Де не буває, там виселас...» в техніці «фрелтин», Висновки, перелік джерел інформації Додатки

5. Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень) —

6. Консультанти розділів дипломного проекту(роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Анотація	Герміленко О.І.		
Методологія	Білик В.В.		

7. Дата видачі завдання 02 березня 2023р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів (розділів) дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту(роботи)	Примітка
1 Затвердження ДП	01.03.23	викон.
2 Планок виконання Д.П.	05.04.23	викон.
3 Збір матеріалів до теор. част.	17.03.23	викон.
4 Написання I розділу	17.04.23	викон.
· підрозділ 1.1	19.04.23	викон.
· підрозділ 1.2	26.04.23	викон.
5 Затвердження роботи в мат.	03.05.23	викон.
6 Написання II розділу	02.06.23	викон.
· підрозділ 2.1	10.05.23	викон.
· підрозділ 2.2	12.05.23	викон.
· підрозділ 2.3	19.05.23	викон.
· підрозділ 2.4	26.05.23	викон.
7 Складання перетіку дощук	08.06.23	викон.
8 Збір додаткових документів	12.06.23	викон.
9 Точне редаг. запису ДП.	02.06.23	викон.
10 Збір підписів	19.06.23	викон.

Студент

Підпис

Дарія Шумилова
Ініціали, прізвище

Керівник проекту(роботи)

Підпис

Звекторис Дрес 2
Ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Тема дипломного проєкту: Декоративна композиція «Де коза ходить, там хто родить. Де не буває, там вилягає...» в техніці «фелтинг»

Автор ..... Дар'я Панасюк

Керівник ..... Вікторія Хренова, к.пед.н., доцент

Обсяг пояснювальної записки: 64с.; Обсяг додатків: 2с.

Ключові слова: декоративне мистецтво, вовна, «фелтинг», композиція художнього твору, технологічний процес.

Дипломний проєкт виконувався з урахуванням особливостей обраної техніки та використовуваних матеріалів для виконання художнього твору. Текстова частина дипломного проєкту складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку джерел посилання та додатків.

У першому розділі виконано дослідження техніки «фелтинг» в її історичному розвитку, розкрито декоративні якості; визначено художньо-технологічні особливості виконання творів традиційною технікою.

У другому розділі, виконаного художнього твору обґрунтовано ідею та художньо-образний зміст твору, охарактеризовано композиційні особливості художнього твору та дано його естетичну оцінку; подано характеристику матеріалів задіяних у створенні художнього задуму в матеріалі; описано особливості та технологічну послідовність виконання декоративного панно.

Зроблено висновки щодо використання техніки у сучасних творах мистецтва, збереження традиційних та внесення новітніх прийомів; підведено підсумки щодо поставленої на початку роботи мети та результативність поставлених завдань.

Представлено список джерел посилання. Текстова частина підсилюється ілюстративним матеріалом, який винесено в додатки.

студентка

Дар'я

Дар'я ПАНАСЮК

ЗМІСТ

	С.
Вступ.....	6
1 Традиції та новаторство в декоративному мистецтві «фелтинг».....	8
1.1 Історія розвитку традиційного «фелтингу».....	8
1.2 1.2 Художньо-технологічні особливості виконання творів традиційною технікою «фелтинг».....	22
2 Художньо-композиційні та технолого-матеріалознавчі аспекти виконання декоративної композиції «Де коза ходить, там жито родить. де не буває, там вилягає...» в техніці «фелтинг».....	37
2.1 Ідея та художньо-образне обґрунтування декоративної композиції «Де коза ходить, там жито родить. Де не буває, там вилягає...».....	37
2.2 Композиційна характеристика та естетична оцінка декоративної композиції «Де коза ходить, там жито родить, Де не буває, там вилягає...» в техніці «фелтинг».....	47
2.3 Характеристика матеріалів та калькуляція витрат щодо виконаної декоративної композиції «Де коза ходить, там жито родить. Де не буває, там вилягає...».....	51
2.4 Технологічна послідовність виконання художнього твору за обраним видом декоративного мистецтва.....	55
Висновки.....	60
Перелік джерел посилання.....	62
Додаток А Проєкт постеру.....	65
Додаток Б Світлина готового твору.....	66

ВСТУП

Декоративне мистецтво має довгу історію. Вже в древніх цивілізаціях, таких як Стародавній Єгипет, Рим, Греція, Месопотамія виробили декоративно-прикладного мистецтва були невід'ємною частиною суспільства. На території України народне мистецтво також розвивалося, зокрема за часів Київської Русі було поширене гончарство, ткацтво, обробка деревини та ще багато іншого. Усі ці види декоративного мистецтва перекочували і в наш час.

Сьогодні декоративне мистецтво залишається невід'ємною частиною нашого життя, досі є майстри, що виготовляють вироби декоративного мистецтва за древніми традиціями, до прикладу декоративний посуд з дерева, декоративні вишиті рушники, гуцульські топирці.

В залежності від регіону декорування речей відрізнялося за кольоровою гаммою, орнаментикою, матеріалами, наприклад ті ж декоративні рушники оздоблювалися по різному, відрізнялися види стібків розташування елементів на рушнику та самі елементи проте наші предки наші предки надавали сенсу усім цим елементам та кожен рушник для чогось призначався.

Не можна не відзначити, що наші предки шанобливо ставилися до природи та відображали її красу на своїх виробках, майстри впродовж довгого часу освоювали секрети мистецтва аби домогтися довершеності у своїх виробках.

Особливої уваги на нашу думку заслуговує саме варіанти сучасної інтерпретації техніки «фелтинг» у декоративному та декоративно-прикладному мистецтві. Вироби у цій техніці оригінальні, естетичні, мають різне призначення, починаючи від одягу та аксесуарів закінчуючи декоративними виробами (панно, картини, фігурки), що вписуються у різний інтер'єр. Отже тема дипломного проекту: «Декоративна композиція «Де коза ходить, там жито родить. Де не буває, там вилягає...» в техніці «фелтинг» є актуальною.

Об'єктом дипломного проекту є техніка «фелтинг», як вид декоративно-

ужиткового мистецтва.

Предметом дипломного проекту є виконання декоративної композиції «Де коза ходить, там жито родить. Де не буває, там вилягає...» у техніці «фелтинг».

Мета дипломного проекту полягає в обґрунтуванні техніки «фелтинг» в її історичному та художньо-технологічному аспектах і розкриття технічних можливостей техніки «фелтинг» на прикладі виконання декоративної композиції «Де коза ходить, там жито родить. Де не буває, там вилягає...».

Згідно мети дипломного проекту було поставлено такі завдання:

- дослідити історію розвитку техніки «фелтинг»;
- розкрити художньо-технологічні особливості виконання творів технікою «фелтинг»;
- обґрунтувати ідею та розкрити художньо-образний зміст теми дипломного проекту;
- на основі попереднього дослідження та ідеї щодо її втілення, виконати практичну частину проекту (декоративну композицію) і презентувати її на постері;
- охарактеризувати композиційні особливості виконаного художнього твору – декоративної композиції та дати йому естетичну оцінку;
- надати характеристики матеріалам задіяним у створенні художнього задуму в матеріалі;
- описати технологію виконання декоративної композиції.

Методи дослідження: аналіз історії розвитку техніки «фелтинг», її особливостей, художньо-композиційних особливостей художнього твору; абстрагування і конкретизація основних матеріалів, технологічної послідовності виготовлення художнього твору обраною технікою, узагальнення й систематизація з метою визначення технології виготовлення художнього твору та формулювання висновків.

1 ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО В ДЕКОРАТИВНОМУ МИСТЕЦТВІ «ФЕЛТИНГ»

1.1 Історія розвитку традиційного «фелтингу»

«Фелтинг», або ж валяння з вовни, далеко не нова техніка в декоративному та декоративно-ужитковому мистецтві. Повстяні вироби вважаються найдавнішими серед наявних текстильних матеріалів. Багато культур мають легенди що до винайдення техніки валяння з вовни. Найбільш поширеною є легенда про те, що давні люди виготовляли взуття зі шкіри, та для того аби взуття їм не натирало та було тепліше, в середину клали вовну. Через деякий час вони помічали, що під впливом вологи та тиску структура шерсті змінювалася і стала жорсткою. Вважається, що саме цей випадок підштовхнув людство до виготовлення повсті, проте це лише здогадки.

Перші відомості про використання валяння з шерсті датуються 5000-4500 роки до нашої ери зафіксовані в Месопотамії, там були знайдені вироби виготовленні за допомогою валяння. Вважається, що це були фільтри для фільтрування молока.

З часом техніка виготовлення тканини в нетканій техніці розповсюдиться по всьому світу, але свій початок вона бере в Центральній Азії, через суворий клімат людям потрібно було якось захищати себе від холоду тому кочові народи винайшли просту техніку виготовлення тканини без використання ткацьких верстатів, що значно спрощувало життя та власне саме виробництво.

До Центральної Азії входило багато кочових народів, основні – це казахи, узбеки, таджики, монголи та туркмени. Кожен з цих народів відрізнявся за мовою або ж віросповіданням, але спільним було використання шерсті в техніці валяння для своїх цілей. Виготовляли з повсті безліч речей, починаючи від одягу та взуття, закінчуючи навіть житлом.

До прикладу, монгольські воїни носили характерні головні убори з повсті й хутра (див. рисунок 1.1.1).

Рисунок 1.1.1 – Шапка малгай

Основний костюм військового складався з повсякденного одягу який носили і звичайні люди – важка, довга, шуба, досить довгий халат лучника під назвою дегель який одягався на запах по праву сторону з ременем на поясі на якому висіла зброя військового наприклад, шабля, кинджал або сокира. Чоботи теж шилися з повсті або шкіри, а під обладунками та шубою воїн носив шовкову сорочку (див. рисунок 1.1.2) [1].

Рисунок 1.1.2 – Вбрання монгольського воїна

Для виробів за основу брали волосяний покрив яка (бика), тому що волокна шерсті цієї тварини є дуже міцним і ідеально підходили для виготовлення одягу.

Наступний кочовий народ це – казахи. Казахи мають багату та цікаву культуру яка значно відрізняється від монгольської, але так само має невід’ємний зв’язок з мистецтвом виготовлення різних виробів з повсті.

Казахський національний одяг досі шують за давніми традиціями, поділяється він на верхній, повсякденний, урочистий та традиційний. Шують його з різних матеріалів, в основному це шкіра та повсть. З повсті здебільшого виготовляли та виготовляють досі елементи чоловічого одягу, серед них це верхній одяг – халат який носили лише бідняки, більш заможні могли дозволити собі хутряну шубу [2].

Популярним головним убором у чоловіків були високі ковпаки, вони відрізнялися від решти аксесуарів тим, що поля капелюха були загнуті вгору. Обшивалися капелюхи оксамитом благородних кольорів або атласом, декорували виріб орнаментами, вишиваючи їх золотими нитками [2] (див. рисунок 1.1.3)

Рисунок 1.1.3 – Чоловічий капелюх айир калпак

Що до взуття, жінки та чоловіки носили схожі чоботи які відрізнялися орнаментами. Чоботи були поширеними через свою зручність та практичність.

Шилося взуття зі шкіри, всередину чобіт вставляли спеціальні вставки для утеплення з повсті. Чоловіче взуття було простішим та лаконічним. У зимовий час року чоловіки обов'язково заправляли штани-шаровари, в чоботи – це допомагало їм зберігати тепло. Жіночі чоботи прикрашалися вишивкою, бісером та декоративними вставками (див. рисунок 1.1.4) [2].

Святкові вироби обов'язково мали невеликий каблучок і трохи загнутий вгору носок. Молоді юнаки часто носили взуття на досить високому каблучці, який становив не менше 7-8 см. Серед чоловіків літнього віку були популярні м'які і зручні вироби без каблука. Самі бідні чоловіки і жінки не могли собі дозволити шкіряні чоботи. В їх гардеробі переважали звичайні сандалі з плоскої підошви зі шкіри, зафіксованої на нозі за допомогою спеціальних ремінців [2].

Рисунок 1.1.4 – Чоботи ічиги

У декоративно-ужитковому мистецтві Казахстану також були присутні вироби з повсті. Майстри виготовляли безліч виробів для комфортного життя. Виготовляли спеціальні сумки, сальні мішки, ковдри та килими. Аяк кап – це спеціальна сумка для збереження різного начиння в основному їх

використовували для збереження посуду (див. рисунок 1.1.5).

Кесе кап. Кесе з казахської мови перекладається як чашка, це повстяний чохол для перевезення чашок аби вони залишалися цілими після чергового переїзду. Декорувався чохол орнаментальними малюнками та китицями (див. рисунок 1.1.6).

Тосек кап – повстяна ковдра, що нагадує сучасний спальник який оздоблювали вишивкою та китицями (див. рисунок 1.1.7).

Рисунок 1.1.5 – Сумка аяк кап

Рисунок 1.1.6 – Кесе ка

Рисунок 1.1.7 – Ковдра тосек кап

У кожного з цих народів були та досі побутують свої особливі традиції що до виготовлення та оздоблення елементів одягу або ж декоративно-ужиткових речей з повсті, але є те, що об'єднує усі ці народи.

У кожного народу є свій будинок-юрта, обраний такий тип будинку не дарма, він легко транспортується, а це є головним для кочових народів коли потрібно часто пересуватися в пошуках нового пасовиська. Прообраз юрти послужили курені первісних людей, пізніше намети кочівників. Юрта складалася з дерев'яного каркаса, будова цих каркасів могла відрізнятися в залежності від народу, після того, як каркас встановлено, на нього натягували повстяний покрив (див. рисунок 1.1.8).

Рисунок 1.1.8 – Юрта

Всередині юрта обвішується різними килимами з традиційною орнаментикою, по центру юрти ставлять низький, круглий стіл, а навколо нього кладуть маленькі яскраві килими курак курпе виконані в техніці печворк, які замінюють крісла. Також розвішували речі які потрібні в побуті та ставили дерев'яну скриню для одягу (див. рисунок 1.1.9).

Найбільш поширеною технікою валяння з шерсті була все ж на територіях з суворими кліматичними умовами але, з часом техніка валяння розповсюджувалась і на країни з помірним та теплим кліматом.

Стародавня Скіфія древня цивілізація старого світу, що існувала на території степових районів Північного Причорномор'я, але проживали вони на

багатьох територіях. Знахідки їх цивілізації були навіть на території України, Пов'язано це з тим, що це був кочовий народ, який залишив по собі багато загадок та реліквій у вигляді коштовних прикрас.

Рисунок 1.1.9 – Вигляд юрти всередині

Скіфський одяг також вирізнявся особливою вишуканістю серед інших народів, одяг був добре пристосований до умов кочового життя та помірного клімату. У побуті скіфів особливе місце займали різні вироби зі шкіри, хутра в тому числі і з повсті. З цих матеріалів виготовляли одяг, взуття, кошми, бурдюки, головні убори та ще безліч речей домашнього вжитку. У курганах скіфського часу на Алтаї, в умовах суворого клімату, досить добре збереглися речі з повсті, шкіри та шерстяних тканин. Вироби були виготовленні досить майстерно та прикрашені вишивкою та аплікаціями [3].

Вважається, що багато народів стародавнього світу запозичили у скіфів деякі елементи одягу та навіть саму технологію виготовлення тканин.

Наприклад греки навчилися у скіфів носити, чоботи, штани та шерстяні плащі які стали невід'ємною частиною чоловічого костюма в Греції. Одяг скіфів був різноманітним, було безліч варіацій елементів одягу. Головні убори скіфських жінок та чоловіків, які жили в VI-III ст. до н. е. мали найрізноманітнішу висоту та форму [3]. Рядове населення скіфів носило шкіряні пов'язки. Так, на пекторалі з кургану Товста Могила в такій самій пов'язці зображений скіф який шие сорочку (див. рисунок 1.1.10) [3].

Рисунок 1.1.10 – Скіф в шкіряній пов'язці

Проте найбільш поширеним головним убором був башлик. Судячи по зображеннях, що дійшли до наших днів можна зробити висновок, що існувало два варіанти цього капелюха – з загостреною верхівкою та м'які [4].

Башлики першого типу мали сполучені задню і бічну лопаті які могли доходити до плечей і могли скріплюватися шпилькою ззаду. Зазвичай виріз і низ прикрашали орнаментами з крапок або бляшок. М'які башлики перев'язувалися стрічкою навколо голови, у них були відсутні бічні лопаті та відрізнялася верхівка, яка звисала назад. У VI-V ст. до н. е. переважали башлики виготовлені з повсті, а башлики які були прикрашені золотими бляшками, були частиною ритуального одягу жінок-аристократів (див. рисунки 1.1.11-1.1.12) [4].

Рисунок 1.1.11 – Башлик «гострий»

Рисунок 1.1.12 – Башлик м'який

У чоловіків теж був свій ритуальний головний убір. В період V-III ст. до н. е. найчастіше ритуальний капелюх був гостроверхим ковпаком виготовленим теж з повсті, з лопатями до плечей та загостреною верхівкою (див. рисунок 1.1.13). Всередині у вузькій частині. Убір прикрашали золотим циліндром – цілим або таким що складався з ряду золотих пластин.

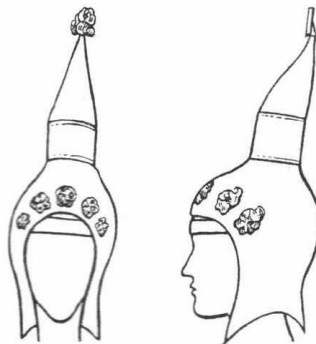

Рисунок 1.1.13 – чоловічий ритуальний капелюх

У IV-III ст. до н. е. форма ритуального головного убору змінювалась та могла бути шоломоподібної та яйцеподібної форми [4].

Окрім одягу скіфи виготовляли ще безліч речей з різних матеріалів. Скіфське мистецтво було різностороннім, виготовлялися різноманітні ювелірні

прикраси з золота, або іншого металу, також виготовляли предмети побуту з кісток тварин та їхньої шерсті. Та всі ці вироби об'єднувала одна тематика-це звіриний стиль скіфів. Повсюди вони зображали тварин або їх частини тіла.

Існує теорія, яка полягає в тому, що скіфи намагалися пов'язати образи тварин та птахів з міфами про устрій світу в який вірили скіфи. Згідно з цією теорією скіфи розділяли тварин та птахів на декілька груп. Перша група – хижаки. В уявленнях скіфів, хижаки несли смерть, тому символізували потойбічний світ. Друга група – копитні тварини, символізували світ живих, вважалося, що роги тварин як прообраз дерев-життя. Птахи ж символізували світ богів, тому що, літають високо в небі і знаходяться найближче до богів [5].

Анімалістичні мотиви відображали також на повстяних ковдрах та килимах, про це свідчать археологічні знахідки з Пазирикського кургану, де були знайдені фрагменти килимів та повстяні фігурки лебедів (див. рисунки 1.1.14-1.1.15) [5].

Рисунок 1.1.14 – Повстяні лебеді

Рисунок 1.1.15 – Фрагмент килима

Як було вище сказано, інші народи запозичували у скіфів елементи одягу та технологію виготовлення тканин, як наприклад греки. У греків цінувалося мистецтво ткацтва та весь одяг був з тканих вовняних та лляних тканин, але все ж і в житті греків метод валяння вовни зміг прижитися. Виготовляли за допомогою валяння чоловічі капелюхи. Каузія – низький креслатий капелюх та схожий до нього капелюх петос, тільки з дугоподібними вирізаними полями (див. рисунок 1.1.16).

Рисунок 1.1.16 – Чоловічі головні убори

Сьогодні греки також використовують повсть для виготовлення головних уборів які є елементом офіційної уніформи Збройних сил Греції. Виготовляють капелюх з червоної повсті, китицю ж для нього роблять з чорного шовку. Червоний і чорний кольори символізують сльози Ісуса Христа на розп'ятті (див. рисунок 1.1.17).

Рисунок 1.1.17 – Уніформа збройних сил Греції

З плином часу технологія валяння почала ширитися і на території Європи, спочатку з XV ст. в період середньовіччя з повсті виготовляли взуття, ковдри та капелюхи, але носили цей одяг в основному бідняки, одяг у них не вирізнявся чимось особливим. Через деякий час виробництво в техніці валяння стало більш популярним і серед інших верств населення, пов'язано це з винайденням спеціальної машини яка полегшила виготовлення нетканого полотна.

В XVI столітті набули поширення великі капелюхи з фетру особливої форми. Особливо популярними вони були в Нідерландах. Оскільки такі капелюхи часто зустрічалися на картині Рубенса і Рембрандта, тому їх так і назвали, а-ля Рубенс, а-ля Рембрандт. На вулиці та навіть за столом в приміщенні їх не знімали (див. рисунок 1.1.18) [6].

Рисунок 1.1.18 – Фрагмент картини Рубенс

Ще на початку XVIII століття поля капелюхів почали пригинати в декількох місцях, з часом з'являється новий вид капелюха. Треуголка – капелюх з полями, здавленими в три кути. У епоху рококо їх носили і інки і чоловіки, а згодом цей головний убір став частиною уніформи [6].

Перші такі капелюхи робили з чорного фетру, а з часом для знаті виготовляли їх з парчі або атласу в залежності від основного наряду. В Україні теж була поширена технологія валяння з вовняної шерсті. Здавна саме на

Гуцульщині виготовляли різні вироби для вжитку з вовни. Одним з автентичних виробів Гуцульщини вважається ліжник. Ліжник це – вовняна ковдра яку ткали майстри-ліжникарі (див. рисунок 1.1.19).

Рисунок 1.1.19 – Гуцульські ліжники

Процес виготовлення ковдр був дуже кропіткий та займав багато часу. Для початку вовну мили та сушили, після того як вовна висихала її прочісували спеціальною щіткою з металевими зубцями, отриману вовну накручували на веретено роблячи товсту нитку. З цих ниток ткали ковдру на спеціальному станку, але на цьому робота не закінчувалася. Коли ковдру зіткали, її потрібно було збити для отримання ворсу. Для цього майстри робили конструкцію яка називається валило.

Валило-масивна дерев'яна діжка, в яку з великою силою падає потік води. Це конусоподібний пристрій з товстих дощок. Вода, що з великою силою падає згори, «валяє» вовну, процес валяння відбувався 6-8 годин (див. рисунок 1.1.20) [7].

Потім ліжник просушували та вичісували зайвий ворс металевією щіткою, виготовляли ліжник зазвичай в кольорах натуральної вовни. За розміром ковдра виготовляється досить великого розміру, ширина ковдри могла сягати до двох

метрів.

Рисунок 1.1.20 – Валило

Окрім ліжників гуцули виготовляють чоловічий головний убір з повсті. Кресаня виготовляли з чорної повсті, з невисокими боками. Капелюх має доволі широкі та заломлені вгору криси (краї), через що й отримав таку назву [8].

Дно кресані прикрашають золотавим галуном, візерунком сплетеним з ниток та бісеру, «писаною» бляхою-басаменом, байорками, рінокольоровими шнурками чи стрічками. Кресаню підтримував ремінь з червоного сап'яну.

Кресаню оздоблюють пір'ям глухаря або павиними хвостами («когути», «павуки»). Збоку кресані звисали кулясті вовняні кутаси-дармовиси. Також прикрашали дрібними коралами («трясунки») (див. рисунок 1.1.21) [8]. Технологія «сухого» та «мокрого фелтингу» досі збереглася та має безліч напрямків. Техніка «фелтинг» стала досить популярною й серед митців.

Рисунок 1.1.21 – Гуцульський чоловічий капелюх

Сучасні художники виготовляють декоративні панно в техніці «сухого» та «мокрого фелтингу», які потім прикрашають інтер'єр. Художники змішують техніки додаючи крім вовни інші тканини або ж вишивають на вже виготовленому виробі в цій техніці, деякі майстри виготовляють іграшки методом сухого валяння (див. рисунок 1.1.22).

Рисунок 1.1.22 – Повстяна іграшка

У сфері моди також «фелтинг» займає не останнє місце, дизайнери виготовляють різноманітні аксесуари, починаючи від сумок та брошок, закінчуючи шарфами та навіть браслетами. В будівництві також є особливий вид повсті який застосовують для утеплення.

Тож можна сказати, що техніка «фелтингу» залишається досі актуальною і в сучасному світі. Сучасні митці змогли трансформувати та «вдихнути життя» в древню техніку виготовлення нетканого полотна.

1.2 Художньо-технологічні особливості виконання творів традиційною технікою «фелтинг»

Як вже відомо техніка «фелтингу» є древнім ремеслом яке бере свій початок декілька тисячоліть тому. Наші предки виготовляли вироби у цій техніці особливим способом, у кожного народу він міг відрізнятися.

«Фелтинг» ділиться на два основні види: «мокрый» та «сухий». В давнину найбільш поширеним був «мокрый фелтинг», тому, що можна було виготовити безліч різних виробів для комфортного життя, особливо в суворому кліматі, починаючи від ковдр та закінчуючи елементами одягу.

Важливим аспектом під час виготовлення виробу залишається підбір якісних матеріалів та інструментів, від цього залежить на скільки якісним та естетичним на вигляд буде виріб. Вовна є основою будь-якого виробу у цій техніці, використовують вовна лише тваринного походження оскільки цей матеріал має здатність переплітатися між собою завдяки зазубринкам які й допомагають краще зчіплюватися волокнам між собою та утворювати майбутнє полотно.

Особливість «мокрого фелтингу» полягає у звалюванні волокон під дією тиску, температури та мильного розчину. Виготовляють у цій техніці як ми вже знаємо речі для різного призначення і виготовлення цих речей частково відрізняється за технологією. Основні положення у виготовленні виробів саме у техніці мокрого валяння можна розглянути на прикладі створення панно.

Для початку робоче місце покривають пухирчастою плівкою, щоб захистити поверхню від вологи, для панно з маленькими деталями краще всього використовувати гребінну вовну. Після того як робоче місце готове майстер викладає вовну тонким шаром накладаючи пасма вовни так щоб вони заходили один на одного (див. рисунок 1.2.5).

Рисунок 1.2.5 – Процес виготовлення фону

Важливо під час роботи слідкувати, щоб вовна була розміщена рівномірно це робиться для того аби виріб був щільним. Шарів потрібно робити декілька від трьох і більше в залежності від того яка товщина виробу повинна бути. Коли основне тло панно готове, викладається композиція. Композиція може бути абсолютно різною, це може бути абстракція, реалізм, анімалістичний жанр або пейзаж, все залежить від задуму художника. Також важливо врахувати, що під час валяння виріб зменшується у розмірі під дією вологи та тиску, якщо проігнорувати цей пункт під час процесу, то виріб може зіпсуватися, або вийти не таким як спочатку було задумано.

Після того як композиція викладена потрібно підготувати інші інструменти та матеріали, за допомогою яких буде звалюватися панно. Для подальшої роботи потрібно намочити вовну мильним розчином, його можна зробити з рідкого мила або натерти брусок мила на тертку та розвести водою. Зволожувати поверхню панно потрібно рівномірно, для того аби не було зайвої води варто використовувати дозатор.

Коли вовна достатньо зволожена на неї накладають поліетилен та легкими круговими рухами проводять по поверхні, це робиться для того аби вовна трохи за фіксувалась та скріпилась між собою. Під час процесу варто піднімати плівку та перевіряти чи достатньо зволожений матеріал і чи не змістилися з свого місця елементи композиції. Потім поліетилен потрібно змінити на марлю, та нанести на неї мило, спінити його та розподілити по всій

поверхні виробу, важливо щоб поверхня була завжди достатньо зволожена та намілена.

Коли все вищесказане виконано, потрібно повторити ті ж дії, що були на початку роботи, терти виріб хаотичними та круговими рухами щоб зваляти вовну, ці дії потрібно робити до тих пір поки вовна не буде більш – менш скріплена між собою та не буде розсипатися. Знімаємо марлю та поправляємо краї панно, накриваємо його краєм пухирчатої плівки як показано на рисунку нижче (див. рисунок 1.2.6).

Розпочинається основний процес звалювання, для цього потрібно взяти подовгасту трубку або ж кухонну качалку яка буде слугувати інструментом для звалювання, кладемо трубку на початок нашого виробу (див. рисунок 1.2.7). Накручуємо весь виріб на трубку та починаємо качати по столу немов тісто, для зручності кінець плівки можна закріпити скотчем або канцелярськими резинками з двох сторін аби конструкція не розпадалася під час звалювання.

Рисунок 1.2.6 – Вирівнювання країв панно

Рисунок 1.2.7 – Процес фінішного увалювання панно

Валяти виріб потрібно інтенсивно та досить довго (біля 100 рухів з однієї сторони), періодично потрібно перевіряти на скільки добре зваляна вовна, якщо виріб ще не готовий, волокна легко відстають один від одного, виріб готовий лише тоді коли волокна важко відокремити, це означає що вовна добре звалялася. Після тривалого звалювання панно потрібно випрати під проточною водою висушити та за потреби попросувати.

Техніка «мокрого фелтингу» є досить цікавою та дає змогу виготовляти оригінальні та рідкі за призначенням вироби, як було вище сказано технологія мокрого валяння може трохи відрізнятись в залежності від того який виріб потрібно зробити. Адже можливості цієї техніки дозволяють виготовити не тільки плоскі вироби на кшталт шалика або простого панно. Деякі майстри виготовляють у цій техніці взуття, капелюхи декоративні ємкості для дрібничок. Під час створення подібних виробів техніка виготовлення дещо змінюється. Наприклад для виготовлення взуття використовують спеціальні дерев'яні або пластикові колодки за допомогою яких формують основну форму для взуття (див. рисунок 1.2.8).

Рисунок 1.2. 8 – Колодки для взуття

Для цього береться шаблон по розмірам ноги на яку робиться взуття, цей шаблон потрібно збільшити на 40%, тому що, як вже відомо вовна від звалювання зменшується у розмірі. Шаблон обкладається вовною спочатку з однієї сторони та накривається марлею, потім повторюємо ті ж дії, що робили з

панно, додаємо мильну воду та починаємо звалювати, загинаємо краї шерсті за шаблон та повторюємо все те ж саме з іншої сторони шаблону. Коли вовна вже трохи звалялася на одній з сторін відміряють місце та вирізають отвір потрібного розміру, виймають шаблон та звалюють руками зі всіх сторін та з середини.

Для того аби взуття набуло потрібної форми його надягають на колодку та продовжують звалювати руками (див. рисунок 1.2.9).

Рисунок 1.2.9 – Процес звалювання взуття

Періодично виріб знімають з колодки та валяють руками закручуючи в рулон по довжині та ширині виробу аналогічно тому процесу створення який був при створенні панно.

Тож можна помітити, що при створенні різних виробів у цій техніці технологія майже не змінна.

Що до «сухого фелтингу», назва говорить сама за себе. Адже ця техніка не потребує використання води, мила та тиску. За допомогою «сухого фелтингу» виготовляють безліч виробів, в основному це об'ємні іграшки декор для кімнати, прикраси та багато іншого. Не дивлячись на розмаїття виробів, технологія їх виготовлення однакова.

Для виготовлення виробів в техніці «сухого фелтингу» основним інструментом виступає спеціальна голка для «фелтингу». Такі голки є декількох видів для різного типу роботи з вовною (див. рисунок 1.2.10).

Рисунок 1.2.10 – Голки для «фелтингу»

Використовують три основні види голок: товсті, середні та тонкі. Кожна з них призначена для окремого етапу роботи. Кожна голка має свій номер, чим більша цифра, тим тонша голка. Товсту голку № 32 використовують на початковому етапі виконання виробу для того аби швидко придати вовні потрібну форму, також такі голки використовують при роботі з жорсткою вовною [9].

Голки середньої товщини використовують для вирівнювання рельєфу виробу, а тонкі голки № 40-42 використовують для пропрацювання дрібних деталей та для кращого вирівнювання поверхні виробу.

Окрім товщини, голки відрізняються за формою на наконечнику. Найчастіше використовують: трикутні, зірчасті та в формі корони. Окрім них також використовують зворотню голку яка призначена для утворення пухнастої шерсті на іграшках тому, на ній є засічки як і на всіх голках, але вони розташовані так, що висмикують вовну на зовні. Найбільше використовують саме голки трикутної форми, вони є універсальними, але для прискорення процесу якщо робота об'ємна використовують голки зірчастої форми, це пов'язано з тим, що засічки на ній розташовані по всьому діаметру голки, що дає можливість краще та швидше звальювати вовну [9].

Окрім голок під час роботи використовують спеціальний мат-щітку або поролонову губку, в основному цей інструмент використовують для валяння

плоских та маленьких деталей (див. рисунок 1.2.11).

Рисунок 1.2.11– Валяння на маті

Процес створення виробів відбувається наступним чином. Береться вовна в потрібній кількості яку зминають, до прикладу в кульку яка буде слугувати потім для створення прикраси. Основна робота при створенні виробу полягає в інтенсивному проколюванні шерсті, важливо проколювати вовну рівномірно по всій поверхні, також потрібно слідкувати щоб голка входила під одним і тим самим кутом, паралельно виробу, це робиться для того аби голка не зламалася під час процесу.

Протягом роботи за потреби змінюють голку в залежності від етапу роботи, цей процес є дуже тривалим та потребує терпіння, виріб вважається зваляним тоді коли вовна вже не така м'яка та важко зминається. На рисунку нижче можемо побачити як трансформується вовна на початку процесу та в кінці (див. рисунок 1.2.12).

Рисунок 1.2.12 – Етапи створення кульки з вовни

Окрім двох основних видів «мокрого» та «сухого фелтингу», існує ще декілька авторських технік, які дещо відрізняються від класичної технології.

«Нуно-фелтинг» – це техніка валяння яка полягає в «мокрому» звалюванні вовни до тканини зазвичай вирисовують легкі тканини такі як шовк, ця техніка дозволяє створювати цікаві композиції на одязі. Технологія аналогічна звичайному «мокрому фелтингу», але перед звалюванням на попередньо розкладену вовну кладуть шовкову тканину змочують усе мильним розчином покривають марлею і тоді звалюють виріб.

Багато майстрів та дизайнерів використовують цю техніку для створення цікавих, незвичних образів у вигляді суконь, шарфів, капелюхів та легких накидок (див. рисунок 1.2.13).

Рисунок 1.2.13 – Сукня в техніці «нуно-фелтинг»

Ще одна цікава техніка – це створення картин за допомогою шерсті, інколи цю техніку називають «вовняною аквареллю» через те, що текстура цих картин та їх вигляд ніби імітує картини намальовані аквареллю, їх вигляд такий легкий та невагомий. Також особливістю цієї техніки є можливість створення плавних переходів у різні кольори, змішування вовни різних кольорів для того

аби домогтися потрібного відтінку.

Технологія виготовлення картин полягає в пошаровому викладанні вовни на основу. За основу беруть фанеру яку обклеюють флізеліном, його поверхня дозволяє вовні за фіксуватися на фанері та не ковзати. На першому етапі створення картини після того як флізелін приклеєний до основи, викладається щільним шаром біла вовна яка потім слугує полотном для майбутньої композиції. Коли композиція готова, її поміщають під скло в рамку. Ця техніка дозволяє створювати абсолютно різні композиції, деякі майстри виготовляють копії уже відомих картин, роблять копії фото, або ж вигадують власні композиції (див. рисунок 1.2.14).

Рисунок 1.2.14 – Картина в техніці «вовняна акварель»

Ще одна, не менш цікава техніка пов'язана з повстю, яка набула великої популярності у майстрів, – це авторська техніка молоді художниці самоучки Дані Айвс – «аплікація з вовни».

Техніка дещо перегукується з попередньою, але головна відмінність в тому, що вовна накладається пошарово на полотно (наприклад канва), під яке для зручності кладуть м'яку губку. Після того як майстер наклав потрібну кількість вовни на тканину, він її закріплює голками для «фелтингу» методом інтенсивного, рівномірного проколювання вовни. У цій техніці, так само як і у

звичайному «сухому фелтингу», використовують різні за призначенням голки в залежності від етапу роботи. Готову композицію натягують на підрамник.

Особливість цієї техніки полягає в тому, що вона дає можливість виготовляти абсолютно різні за складністю картини, сама ж художниця виготовляє картини у гіпер реалістичному стилі (див. рисунок 1.2.15).

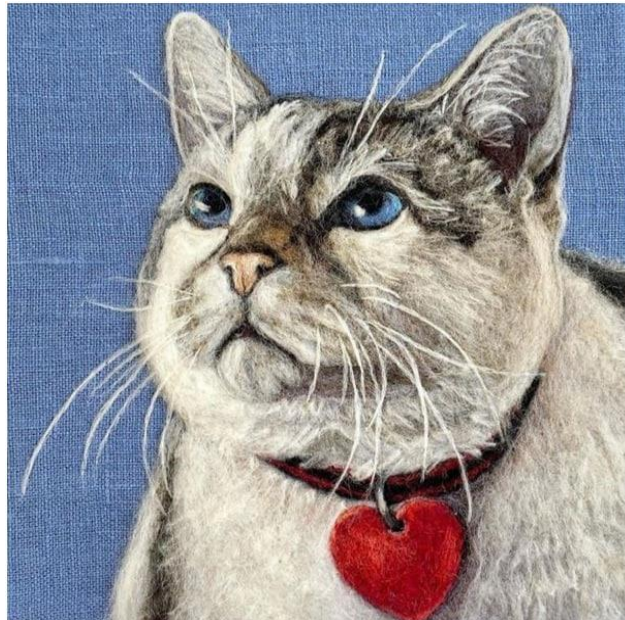

Рисунок 1.2.15 – Картина Дані Айвс

Тож не важко помітити, що техніка «фелтингу» є дуже різноплановою та дає можливість створювати абсолютно різні композиції як за кольорами та їх відтінками, так і за текстурами. Композиції можуть бути різного рівня складності. В давнину все було дещо простіше, але навіть тоді люди прагнули створювати щось естетичне на їх погляд та прекрасне, люди у всі часи прагнули оточувати себе красою тому, будь яке ремесло перетворювалося у мистецтво, в тому числі і повстяне виробництво.

До прикладу іранські килими майстри робили з ажурною орнаментикою, найчастіше на них зображали стилізовані баранячі роги, кольори цих килимів були у відтінках червоного, а обрамлювалися килими чорними та білими зубцями (див. рисунок 1.2.16) [10].

Рисунок 1.2.16 – Іранський повстяний килим

Монгольські майстри зображали більш мінімалістичні композиції на своїх виробках. Ковдри були одноколірними, в основному в натуральних відтінках вовни, основна частина ковдри була білою, а традиційна орнаментика була у відтінках сірого та коричневого кольорах. Орнаменти були в основному геометричні (квадрат коло, півколо, прямокутник) також були більш складні фігури. Поверх повсті майстри вишивали орнаментику по контуру.

Сьогодні ж художники мають можливість не обмежувати себе у своїй творчості, сучасне мистецтво як і все навколо теж розвивається та стає все креативнішим та захоплюючим. Кожен з майстрів вносить щось своє в мистецтво валяння, кожен художник бачить перетворення цього матеріалу по своєму.

Багато дизайнерів досі використовують деякі з цих технік. Техітос Ребенка один з таких брендів який використовує у своїх колекція техніку «нуно-фелтинг». Роботи дизайнера вирізняються особливою простотою, лаконічністю та вдалим поєднанням кольорів, усі його моделі одягу прості за кроєм, часто це просто драпірована тканина, але за рахунок цікавого вирішення кольорової гамми, поєднання повсті, композиції на тканині та фактурі яку роблять за допомогою вишивки, одяг не виглядає нудно (див. рисунок 1.2.17).

Рисунок 1.2.17 – Одяг виготовлений в техніці «нуно-фелтинг»
від бренду Техітос Ребенка

Канадський художник Хін Мізусіма, показує своє бачення використання вовни, він виготовляє цікаві фігурки з фетру. Особливість його виробів полягає у поєднанні яскравих кольорів, вишивки з пасток бісеру та ниток. Виготовляє художник фігурки у своєму стилі та за однією тематикою, фігурки як правило невеликого розміру та зображають морських жителів, або інколи людські внутрішні органи. Фігурки мають спрощений вигляд на мінімум деталізації (див. рисунок 1.2.18).

Рисунок 1.2.18 – Фігурка з фетру художника Хін Мізусіма

Британський скульптор Паоло Дель Торо навпаки виготовляє дуже масштабні скульптури та маски. «Вовняний скульптор» виготовляє масивні скульптури за допомогою голки пуху та вовни, не дивлячись на те, що роботи досить масштабні скульптор обходиться лише голкою та робить усе в ручну.

Особливість його творінь полягає не тільки в не малих розмірах, але й в особливому почерку. Його скульптури мають вигляд міфічних, вигаданих створінь, маски зображені з гротескними виразами обличчя, та інколи моторошними гримасами. Будова скульптур складна та деталізована, кольорова гамма завжди в пастельних тонах (див. рисунок 1.2.19).

Рисунок 1.2.19 – Паоло Дель Торо за роботою над повстяною маскою

Як вже відомо, багато народів виготовляли капелюхи за допомогою «мокрого фелтингу», і кожен з них чимось відрізнявся. Він був різний за формою, кольором, фактурою, дехто прикрашав цей аксесуар вишивкою, дехто орнаментом, але вони не були якимись особливими.

Художниця Рена переосмислила вигляд цього аксесуару та створила цілу колекцію химерних капелюхів. Її капелюхи можна розглядати дуже довго тому що, кожен капелюх має крихітну деталізацію, всі капелюхи мають казковий вигляд, та ніби розповідають нам якусь історію, складається враження, що власником якогось з цих капелюхів являється якийсь казковий персонаж. Особливістю цих капелюхів є імітація матеріалів. Можна помітити, що художниця надихалась природою під час створення головних уборів. Деякі з

них виглядають так ніби створені не з шерсті, а з кори берези, або з квітки, композиції на виробах виглядають довершено та доволі реалістично (див. рисунок 1.2.20).

Кожна з вищесказаних технік як ми бачимо має свої композиційні особливості, в сухому валянні можна виготовити як виріб на площині так і об'ємний виріб у вигляді скульптури або іграшки, ця техніка дозволяє змішувати кольори, створювати різні фактури за допомогою голки, або ж простим пошаровим накладанням вовни.

Рисунок 1.2.20 – Головні убори художниці Рени

«Мокрий фелтинг» також дає можливість створювати вироби різної форми та має більший спектр функціональних речей, які можна створити за допомогою цієї техніки. Починаючи від елементів одягу, закінчуючи різними речами для доповнення дизайну інтер'єру у вигляді ковдр, килимів, панно. Також ця техніка має властивість зчіплюватися з іншими матеріалами, що дає можливість композиційно доповнити вже готовий виріб з іншого матеріалу.

Не дивлячись на давні витoki цього ремесла, «фелтинг» віднайшов своє місце в сучасному світі, та й досі оточує нас завдяки талановитим людям, які переосмислюють традиції.

2 ХУДОЖНЬО-КОМПОЗИЦІЙНІ ТА ТЕХНОЛОГО-МАТЕРІАЛОЗНАВЧІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ДЕКОРАТИВНОЇ КОМПОЗИЦІЇ «ДЕ КОЗА ХОДИТЬ, ТАМ ЖИТО РОДИТЬ. ДЕ НЕ БУВАЄ, ТАМ ВИЛЯГАЄ...» В ТЕХНІЦІ «ФЕЛТИНГ»

2.1 Ідея та художньо-образне обґрунтування декоративної композиції «Де коза ходить, там жито родить. Де не буває, там вилягає...»

Культура – це життєва сила кожного народу, а традиції це частина цієї сили. Зараз, як ніколи, дуже важливо зберігати традиції нашого народу та передавати їх з покоління в покоління. Збереження традицій є важливим завданням для суспільства, оскільки вони забезпечують зв'язок з минулим. Також традиції допомагають зберегти нашу національну ідентичність, що є дуже важливо.

Ритуали та традиції прослідковуються у всьому, протягом усього нашого життя, починаючи від прикрас та одягу, закінчуючи навіть їжею та визначними святами. Найбільше на мою думку зібрано традицій саме під час проведення різних свят, кожна дрібниця мала своє значення. Таке відношення до свят досі є актуальним.

Для наших предків було важливо слідувати традиціям в особливі для них дні, так вони вшановували богів та єднались з природою, адже кожен ритуал так чи інакше був пов'язаний з природними явищами, або тваринами, особливо з тими аспектами які забезпечували хороший врожай, наприклад : вчасні дощі, плодюча земля, не сильні морози. Один із прикладів таких обрядів, було завершення робіт на полях, так зване введення, тобто початок зими, що означало «відпочинок» землі яку не можна було чіпати до весни. До цього часу було обов'язковим закінчити усю господарську роботу, а хто не встиг і ще працював міг накликати буру. В цей день коровам змащували вим'я маслом

щоб було багато молока.

Рік здавна і до сьогодні поділяється на чотири цикли свят, зимовий, весняний, літній та осінній. Кожен з цих циклів є важливим, але найбільше свят припадає саме на зимовий період. Розпочинався цикл зі свята Введення (4 грудня), яке в народному календарі починало тривалий святковий період, який завершувався на Водохреща (19 січня). До цього циклу входили свята: святої Катерини та Варвари, святого Андрія та Миколая, Різдво, Новий рік та Водохреще різдвяно-новорічний цикл тривав понад місяць.

Серед вище перерахованих свят, головним святом вважалося Різдво Христове, до нього готувалися заздалегідь, прибирали в хаті, прикрашали її різною атрибутикою яка була не просто декором, а теж несла свій сенс. До прикладу павук – це тендітна ажурна конструкція з соломи, вважалося, що це оберіг дому (див. рисунок 2.1.1.).

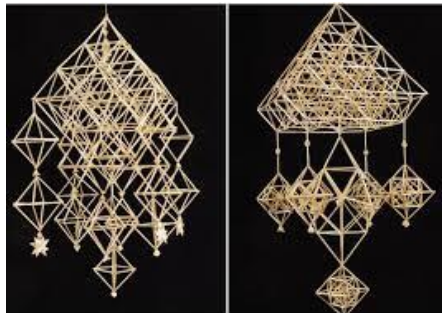

Рисунок 2.1.1 – Атрибут різдвяних свят «Павук»

Свято Різдва є сімейним сакральним святом яке об'єднує родичів, тому є дуже важливим особливо в сучасному світі зберігати та примножувати традиції, тому що з роками традиції зникають через байдужість людей. Якщо немає культури, традицій, мови яка вирізняє нас серед інших то немає і самого народу.

Тема різдвяних традицій в нашій культурі є досить актуальною, тому її варто популяризувати, я вирішила зробити це через панно в техніці «фелтинг» об'єднавши в ньому різні важливі елементи та традиції Різдва. Основна ідея декоративного твору, показати на скільки наша культура є багатогранною та

цікавою для вивчення, скільки в ній є ще таємниць та цікавинок.

Композиція має назву «Де коза ходить, там жито родить. Де не буває там вилягає...». Це рядки з популярної обрядової щедрівки яку співали щедрівники, ця щедрівка з'явилась ще в дохристиянські часи. Побутує легенда що, у день Святого Миколая селяни гуляли вулицями, співаючи щедрівки та збираючи різні гостинці від господарів. Зайшовши в одну з домівок, група щедрівників побачила козу та почала співати про неї пісню, тим самим прославляючи тваринну.

За давньою традицією співали пісні усім хто проживав в господі прославляючи всіх членів родини, пісні співалися окремо для кожного. Хлопцям співали про хоробрість або сватання, а дівчатам, наприклад про їх красу. Обряд колядування та щедрювання прийшов до нас ще з часів язичництва, слово коляда взагалі походить від слова коло, тобто сонце. Так само образ кози це відголос язичницької культури. Вважається, що коза це символ родючості та достатку, тому що вона дає молоко та м'ясо, також це тотемна тварина, але подекуди на інших територіях більш поширеною твариною як образ поклоніння був вовк.

З давнини і до сьогодні, існує звичай «водити козу», відбувається це дійство у щедрій вечір. «Водіння кози» – це давній ритуал який був найбільше поширений на території Полісся. Там зафіксовані найбільше варіантів даної традиції. Обряд цікавий тим що, в ньому змішані всі можливі види розваг: танці,співи, гра на музичних інструментах та навіть, театральні елементи. Вважалося, що водячи козу люди могли собі наворожити у прийдешній новий рік хороший, рясний урожай. В його основі календарна пісня «Го-го-го, коза». До прийняття християнства пісня могла входити до системи міфологічних уявлень і язичницьких церемоній, пов'язаних з початком весняного Нового року [11].

Одяг та маска для ритуалу в різних регіонах могла відрізнятись, в основному видозмінювалась маска та матеріали з якої її робили, єдине, що було не змінним це те, що роль кози мав виконувати лише хлопець. Хлопець одягав кожух навиворіт та носив опудало тварини в руках, інколи прикріпляли роги виготовлені з соломи, але зазвичай виготовлена з дерева, ніздрі їй випалювали,

а на місце очей прикріплювали гудзики, голову також робили так, аби нижня щелепа мала змогу рухатись та клацати під час вистави, роги часто прикрашали дзвониками, стрічками або помпонами різного кольору (див. рисунок 2.1.2) [11].

Рисунок 2.1.2 – Варіанти голови кози для костюму

Протягом історії подоба кози змінювалась, спочатку конструкція складалась з різних предметів побуту, наприклад: дуга для упряжки, віник, вила і тому подібне. Вже у XIX ст. зооморфна маска яка була максимально наближена до вигляду тварини, модернізувалась у цікавий образ наближений до людини а точніше дівчини, цей образ намагалися підкреслити жіночими прикрасами або одягом. Проте так робили не у всіх регіонах, на Буковині макет голови кози носили на жердині довжиною до 5 м., поверх якої кріпилося щось схоже на хутрянну довгу накидку яка закривала людину, що несла жердину [11].

Що до самого ритуалу «водіння кози». Як і належить домашній худобі, вона ніколи не ходила сама, так і під час ритуалу козу водила юрба ряджених людей від цього і назва цієї традиції. Зазвичай наряджались в костюми різних тварин, діда або бабу. З часом персонажі змінювалися та додавалися, наприклад цигани до гурту.

Юрба ходила разом з «козою» від хати до хати та розігрували щось схоже на виставу. Прийшовши до хати, молодь питала господарів, чи можна «козу до хати увести». Коли заходили, коза веселила всіх: вона співала, танцювала та

бекала. Кульмінацією дійства вважалася «смерть» та «воскресіння» тварини, під час цього дійства коза співала:

Де коза ходить, там жито родить,
 А де не буває, там вилягає.
 Де коза ногою, там жито копою.
 Де коза рогом, там жито стогом.

Це було своєрідне прикликання хорошого врожаю на прийдешній рік. У цьому ритуалі яскраво виражені землеробські мотиви, очевидно ритуал має дохристиянське коріння [12].

В декоративній композиції фігура кози зображена в стилізованому вигляді з традиційними елементами. Замість кожуха зображена схожа до кожуха довга накидка, на рогах збережені традиційні прикраси у вигляді дзвоників, маска видозмінена, стилізована. На верхній частині маски в центрі зображений язичницький орнамент, що означав родючість, тим самим підкреслюючи, що фігура кози є язичницькою тотемною твариною. В руках «коза» ніби тримає зірку яка яскраво світиться, світло символізує життя та надію, яку несе свято Різдва.

Наступними елементами декоративної композиції які об'єднані між собою символізуючи невідривний зв'язок виступають: зізда або по іншому зірка, традиційний пряник у вигляді коня та дідух.

В композиції зірка зображена восьмикінечною з зображеною по центру іконою Божої матері з малюком на руках, тим самим підкресливши релігійне значення свята. Зірка символізує, ту саму зірку з євангельської легенди про народження Ісуса Христа, також цю зірку інколи називають вертепом, здебільшого така тенденція на території Закарпаття. Вісім кінців зірка має не випадково, цифра вісім-це символ нескінченності, в релігії це символ вічного царювання Месії, але цей знак з'явився в культурі наших предків задовго до прийняття християнства, зірка в язичництві символізувала сонце, сонце це –

вогонь та тепло. Подібний знак спостерігається також в писанкарстві та в вишивці на вишитих сорочках. Майстри старалися робити зізду так, аби вона могла крутитися, ніби крутиться сонце. За традицією зірку починали виготовляти ще в листопаді на коляду, тобто на Різдво.

Зірку виготовляли з різних матеріалів, не використовували хіба що метал, але в більшості випадків це була деревина.

За основу часто брали непридатне для роботи старе решето яке потім слугувало каркасом для майбутньої зірки [13]. З плином часу технологія виготовлення одного з головних атрибутів Різдва змінювалась в залежності від регіону. Оздоблення також було різним та форма зірок, але незмінним були самі матеріали. В основному використовували різнокольоровий папір, картон, фольгу та навіть тканину (див. рисунок 2.1.3).

Рисунок 2.1.3 – Приклад зірки для вертепу

Оскільки матеріали були вразливі та ніжні до погодних умов, сніг міг зіпсувати вигляд зірки, майстри покривали її спеціальним розчином для захисту. Інколи ще робили тримач для свічок, щоб зірка освітлювала путь вертепу. Вертепом називали юрбу молодих людей, в основному це були хлопці, а того хто носив зізду, прозивали зіздарем і він мав право заходити першим у хату та питав, чи можна колядувати.

Як було вище зазначено, вигляд зірок міг бути різноманітним, вони були плоскі, великі, маленькі, та випуклі ніби з «животиком». Також могла

відрізнятися кількість променів, їх могло бути 8, 9, 12, 16, чи навіть 31. Визначних кольорів у зірки не було які б мали бути обов'язковими, головною умовою було аби вона була яскравою та помітною.

Кожна з зірок була цікава за виконанням та своїм виглядом, найбільш виділялися між усіма ними, зірки з «животиком». Вони й досі виготовляються на території Львівщини. Зірка виділялася не тільки своїм виглядом, але і розмірами, вона могла сягати від 1,5 м. до 3 м. у діаметрі (див. рисунок 2.1.4). У виготовленні вона є досить складною та має багато деталей: обручі, промені, хрестовина, платівки, півсфера, «нога» на ній тримається зірка, усе це утворювало каркас майбутньої зірки, яка потім оздоблювалася папером або тканиною. Обов'язковим елементом ще були кутаси або китиці з газети та паперу, всі паперові елементи колись скріплювали рідким тістом замішаним на святій воді [14]. Кількість променів могла бути будь-якою, але обов'язково мало бути непарне число.

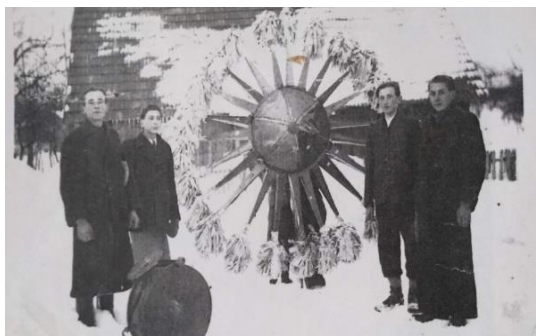

Рисунок 2.1.4 – Зірка з «животиком»

На сьогодні традиція виготовлення зірок для вертепу збереглася тільки в деяких областях, але збільшилися варіації цих атрибутів та матеріали. Оздоблюють зірки: стрічками, нитками, розписують різними узорами, одним з нововведень у це народне мистецтво, було зображення ікон в центрі зірки (див. рисунок 2.1.5).

Наступний елемент декоративної композиції пряник у вигляді коника. Свято Різдва аж ніяк не можна уявити без ритуальної випічки. Такі пряники

готували на Полтавщині. В загальному вони називалися «панянки», тому що, основна форма печива нагадувала дівчину або, як ще називали бариня та баришня.

Рисунок 2.1.5 – Зірка для вертепу з зображенням Божої матері з малюком

Готувались вони по особливому, форми для печива робили чоловіки з жести, або ж купляли на базарі в ковалів. Тісто було простим у приготуванні, брали лише борошно, цукор, воду та розпушувач. Декорували коржики по особливому, фарбували соком буряка, а з часом і штучними барвниками, прикрашали його завитками та цятками з глазури, білого, блакитного або жовтими кольорами [15].

Окрім цієї форми робили печиво у вигляді такого ж коня як на композиції, тільки з вершником, або у формі пташки і півня (див. рис. 2.1.6). В давнину не було таких гостинців та різноманіття цукерок для колядників та щедрівників як в наш час, тому люди дарували горіхи, яблука, різну випічку, до числа цієї випічки входили та «панянки».

Рисунок 2.1.6 – Форми пряників

Існує цілий обряд дарування цієї випічки, дарували її не лише колядникам чи щедрівникам, випікали їх для родичів та хрещеників, або ще як називають вечірників. Вечірники приходили до хрещених батьків на святий вечір з кутею та просилися до вечері. В основному панянок дарували дівчаткам, а коників та півників, хлопчикам.

Однак, мав значення не тільки вигляд пряника, розмір теж відіграв важливу роль в традиції. Дарували пряники різні за розміром, чим ближча та рідніша людина, тим більший пряник дарували. Розмір коржика міг сягати до 60 см в висоту [15].

Традиційну випічку їли не відразу, інколи залишали до наступного року в сухому місці, а на наступне Різдво їли вимочуючи, наприклад в гарячому молоці.

Окрім «панянок», існує ще багато варіацій святкової випічки, в залежності від регіону, але ця традиція зараз не така поширена як раніше. Випікається така випічка лише на святки, тобто на святий вечір. Як відомо, святий вечір-це день коли вшановують померлих родичів, існує безліч ритуалів пов'язаних зі згадкою про предків. Вважається, що в цей день відкривається «портал» через який проходять душі у наш світ, тому в деяких регіонах є традиція випікання ритуального хліба для померлих.

На Поділлі досі існує традиція випікання поминального хліба, такий хліб має назву «помана». Важливим було, щоб під час приготування та випікання цієї випічки ніхто не заходив у хату та не заглядав у піч. Цей процес вважається сакральним та таємним. Вірили, якщо хтось сторонній прийде або подивиться у піч, то хліб може не зійти або при випіканні потріскатися (порепатися).

Технологія виготовлення була особливою, з тіста роблять плетінки, схожі на косички, товщина «косичок» та їх кількість теж відіграла важливу роль, зазвичай робили непарну кількість плетінок, традиційно це три плетінки, які входили одна в одну найбільша, менша і найменша. Непарне число вважається символом чогось неземного та пов'язаного з Господом, тому не випадково обрана така кількість «косичок». Окремо виплітали хрест та накладали зверху.

Перед тим як ставити хліб у піч, його перехрещували. Ритуал дарування хліба відбувався наступним чином: «поману» давали з запаленою свічею та невеликими подарунками людині тієї ж статі, що її предок.

Звичай дарувати коржики дітям також побутував на Поділлі. Вимішували окремо тісто, або брали залишки тіста яке залишилось після випікання «помани» та робили заплетені коржики у вигляді бублика, діти брали їх та насаджували на мотузку, також ці коржики давали хрещеникам котрі приходили з кутею до господарів.

Завершальний елемент в композиції – це дідух в стилізованому вигляді. Дідух формували з житнього або пшеничного снопа, який забирали під час зажинок (початок жнив) або обжинок (закінчення жнив) (див. рисунок 2.1.7)

Рисунок 2.1.7 – Дідух

Цей символ є теж дохристиянським як і зізда, тому що, дідух уособлював бога Коляду який символізував пам'ять предків. Навіть сама назва дідух ніби походить від слова «дід».

Майже усі свята в Україні пов'язані з аграрною справою та зерном. Багато обрядів які проводилися були пов'язані з зерном. Навесні його садять, літом доглядають, а взимку прославляють, щоб урожай у прийдешньому році був ще кращим [16].

Дідух вносили в хату лише коли на небі засяє перша зірка, яка

символізувала народження Ісуса Христа. Сніп мав право заносити лише голова сім'ї або син, переступавши поріг промовляли: «дідух в хату, лихо з хати». Ставили його на головне місце у хаті, на покуті. Прикрашали сніп стрічкою, сухоцвітами та калиною.

Стояв він на головному місці в хаті до кінця свят, а на Водохреще його спалювали, а в деяких випадках зокрема на Поліссі, околотом підв'язували фруктові дерева, щоб добре родила садовина [17].

На основі попереднього дослідження та ідеї щодо її втілення було виконано практичну частину проєкту (декоративне панно) і презентувано її на постері (див. додаток А, рисунок А.1).

2.2 Композиційна характеристика та естетична оцінка декоративної композиції «Де коза ходить, там жито родить, Де не буває, там вилягає...» в техніці «фелтинг»

Композиція – побудова художнього твору, співвідношення окремих частин і елементів, що зумовлені його творчим задумом, змістом, характером і призначенням [18].

Закони композиції образотворчого мистецтва, аналогічно діють і в випадку з декоративним та декоративно-прикладним мистецтвом, але все ж композиція у декоративному мистецтві має свою специфіку та особливості. Одна з головних особливостей це мистецтво несе саме прикладний характер на відміну від інших видів мистецтва, та не втрачає свого функціонального призначення та повною мірою може висвітлити свій художній зміст завдяки взаємодії з навколишнім середовищем (зв'язок предмета з іншими предметами в інтер'єрі). Інша особливість композиції це вибір матеріалу з якого буде виконуватися виріб (тканина, кераміка, дерево, скло тощо), цей аспект суттєво накладає відбиток на композиційне вирішення виробу.

Часто саме в декоративному мистецтві використовують орнаментику,

візерунки які не рідко спрощують. Умовність в декоративному мистецтві це поширене явище яке прослідковується і в кольорових вирішеннях. Під час виготовлення виробу не обов'язково дотримуватися правил світлотіні або рефлексів, це пов'язано з використанням великої кількості кольорів в композиції. Тож однозначно можна відзначити, що спрощення композиції, декоративність кольору впливає на характер композиції.

Декоративно-прикладне мистецтво можна поділити на дві умовні. До першої можна віднести меблі та одяг, композиційне вирішення цих речей напряму залежить від їх форми. До другої групи ми можемо віднести килими, мозаїку, панно та інше. Особливості композиції декоративно-прикладного мистецтва багато в чому залежить саме від матеріалу.

Виготовлення виробів в техніці «фелтинг», як і інші види декоративного мистецтва мають безліч композиційних вирішень, пов'язаних з кольором, матеріалом та видом виробу який виготовляється.

Виконана нами декоративна композиція в техніці «фелтинг» має прямокутну форму розміром 80x60 см. Даний художній твір, зважаючи на технологію виготовлення, відноситься до новаторського. Усі частини композиції підпорядковані більш активному елементу, яким є зірка, що тримає у руках перевдягнута у «козу» постать.

Основним засобом, який використано при побудові композиції є асиметрія. До інших засобів композиції, що використовуються у панно, можна віднести такі, як: контраст, нюанс, статика, динаміка, симетрія.

Нюанс і контраст – засоби гармонії, що характеризуються помітною відмінністю або схожістю елементів композиції. Людина відразу помічає контраст і, залежно від того, як він використовується в композиції, викликає відповідну реакцію сприйняття. (груба чи полірована поверхня, низька чи висока, горизонтальна чи вертикальна, дрібна чи глибока, шорстка чи гладка) [19].

Серед різних факторів, які впливають на форму, композицію, колір предмета особливе місце займає фізіологічна оптика, тобто сприйняття оком

ліній, об'ємних форм і кольорів. Ці особливості нюансних та контрастних співвідношень можна легко прослідкувати на прикладах геометричних ілюзій.

Людському зору властиво піддаватися оптичному обману. Наприклад, око людини значно краще оцінює розміри по ширині, ніж по висоті та глибині. Вертикальна протяжність здається довшою рівновеликої горизонтальної [19].

У нашому випадку контраст виражається через колір, а саме, контраст холодних та теплих кольорів та доповнюючими кольорами (жовтий та синій), також контраст присутній в самому образі «кози» де основний одяг ахроматичних кольорів що контрастує з яскравою фіолетовою спідницею, хусткою та червоним поясом. Нюансом виступають відтінки синього на фоні композиції та на елементах композиції (відтінки жовтого на дідуху, відтінки рожевого на прянику).

Наступний засіб композиції який був застосований нами – статика та динаміка. Статика – це відсутність руху в даний момент. При цьому в композиції або в елементах композиції може бути внутрішня напруга або навіть потенціал руху. Головне, що в даний момент композиція знаходиться в стані спокою. Статична композиція тяготеє до основи. Основою людина підсвідомо вважає горизонтальну площину. Статична композиція часто будується на основі, тому що багато відомих нам статичних явищ пов'язані саме з відчуттям основи. Дерево росте з землі, будинок теж стоїть на основі, наші статичні пози пов'язані з відчуттям основи під ногами [20].

В композиції статика виражена через позу в якій стоїть «коза» вона непорушна та спокійна, коли фон позаду неї навпаки динамічний та ніби рухається по всій композиції.

Що до симетрії. Симетрія – виражається через ідентичність елементів та їх частин в композиції. Розрізняють декілька видів симетрії: дзеркальну, спіральну та осьову. В композиції застосовано осьову симетрію, яку можна помітити в такому елементі композиції, як зізда. В основі будови дідуха, натомість, застосована дзеркальна симетрія.

Колір є одним із основних законів композиції, поряд з об'ємно-

просторовою структурою та побудовою. Колірні поєднання можуть бути асиметричними і симетричними, динамічними і статичними, контрастними і непомітними. Ті самі закони пропорції, ритму, масштабування, контрасту чи нюансу, симетрії чи асиметрії, динамічної чи статичної гармонійної структури поширюються на кольори в композиції різноманітних двовимірних і тривимірних об'єктів, наприклад поєднання об'ємних просторів, пластичних чи лінійних. фігура типів речей.

Колірне сприйняття тісно пов'язане з фактурою поверхонь, яка може мати різні градації від глянсової до грубо шорсткої. Один і той же колірний тон (певної довжини хвилі) тієї ж насиченості і світлоти може залежно від характеру фактури поверхні сприйматися темнішим і (або) світлішим, однорідним або неоднорідним. Тому точніше говорити не просто про колірну композицію, а про колірофактурну композицію тих чи інших об'єктів [23].

Отже, можна говорити про різноманітність можливостей кольору в композиції об'єктів творчості, так:

1) колір, як один із найактивніших засобів композиції, насамперед впливає на естетичне ставлення до об'єкту до сприйняття простору, об'єму, пластики форми та її деталей і залишається у пам'яті довше від інших ознак форми;

2) колір активно формує образні асоціації, пов'язані з сутністю об'єкта та його культурно-смысловим значенням для різних соціальних груп та індивідів. Властивості колірних композицій як асоціативно-композиційних засобів формування художніх образів здавна застосовують у різних видах мистецтв [21]. Кольорова гамма твору є досить яскравою, що створює відповідне емоційне забарвлення, та святковий настрій.

Основні кольори композиції: синій та його відтінки біли, сірий, чорний відтінки фіолетового, жовтий, помаранчевий, червоний (див. додаток А, рисунок А.1).

Отже кольорове вирішення декоративної композиції «Де коза ходить, там жито родить. Де не буває, там вилягає...» в техніці «фелтинг» є доцільним, адже передає враження від споглядання.

2.3 Характеристика матеріалів та калькуляція витрат щодо виконаної декоративної композиції «Де коза ходить, там жито родить. Де не буває, там вилягає...»

Важливим аспектом під час виготовлення виробу залишається підбір якісних матеріалів та інструментів, від цього залежить на скільки якісним та естетичним на вигляд буде виріб.

Вовна є основою будь-якого виробу у цій техніці, використовують вовну лише тваринного походження оскільки цей матеріал має здатність переплітатися між собою завдяки зазубринкам які й допомагають краще зчіплюватися волокнам між собою та утворювати майбутнє полотно.

Існує декілька видів вовни в залежності від її призначення:

1 Груба овеча вовна – зазвичай використовується для створення виробів які не контактують зі шкірою людини. Це можуть бути сумки або ж килими (див. рисунок 2.3.1).

Рисунок 2.3.1– Груба овеча вовна

2 Слівер – це вовна вівці породи цигай, не пофарбована, що пройшла первинну обробку (промивання, очищення, прочісування). Добре підходить для сухого та мокрого валяння, використовують її як основу для того, щоб накладати вовну інших кольорів (див. рисунок 2.3.2) [22].

Рисунок 2.3.2 – Слівер

3 Пофарбована гребінна вовна – це овеча вовна яка складається з витягнутих покладених в одному напрямку волокон (див. рисунок 2.3.3).

4 Очес – це короткі волокна, які залишаються після розчісування вовни в гребінну стрічку. Використовується для виготовлення фетру, як підложка для килимів, а також для набивання м'яких іграшок (див. рисунок 2.3.4) [23].

Рисунок 2.3.3 – Пофарбована гребінна вовна

Рисунок 2.3.4 – Очес

Для виконання декоративної композиції було використано вовну-слівер різних кольорів. Для основи панно було взято дерев'яний підрамник та канву білого кольору, на якій буде виконуватися композиція шляхом закріплення вовни голкою (див. рисунок 2.3.5).

Рисунок 2.3.5 – Підрамник та канва для основи панно

Для того аби зробити основу для композиції потрібно відрізати канву потрібного розміру з запасом в 5 см. зі всіх сторін, це робиться для того, аби канву можна було легко загнути зі всіх сторін підрамника. На рівну поверхню потрібно покласти тканину, на тканину по центру покласти підрамник. Запас тканини потрібно закріпити до підрамника будівельним степлером (див. рисунок 2.3.6) по периметру підрамника, щоб вийшло полотно.

Рисунок 2.3.6 – Будівельний степлер

Після того як полотно готове та добре закріплене на нього наносять ескіз, у нашому випадку ескіз нанесений графітовим олівцем.

Основними інструментами для виконання роботи в техніці «фелтинг» використовують голки для «фелтингу». Як було сказано вище, вони бувають різних видів, для виготовлення панно ми використовували голки № 38-40 трикутної форми (див. рисунок 2.3.7).

Рисунок 2.3.7 – Голка для «фелтингу»

Вовна до основи фіксується наступним чином, вовна нашаровується на полотно та проколюється до основи рівномірно.

Розрахунок вартості витрат на матеріали та інструменти для виготовлення художнього твору у техніці «фелтинг» подано у таблиці 2.3.1.

Таблиця 2.3.1 – Калькуляція витрат

№ з/п	Назва матеріалу	Ціна за одиницю (грн.)	Витрата матеріалів	Усього (грн.)
1	Канва для вишивання	153 метр	70x90 см.	153
2	Дерев'яний підрамник	182	1 шт.	182
3	Голка для валяння № 38	36	2 шт.	72
4	Голка для валяння № 40	36	2 шт.	72
5	Вовна біла	58	25 грам	24
6	Вовна чорна	25	5 грам	5
7	Вовна жовта	25	7 грам	7
8	Вовна помаранчева	25	5 грам	5
9	Вовна фіолетова	25	10 грам	10
10	Вовна рожева	25	5грам	5
11	Вовна синя	25	10грам	10
Разом:				545

Отже, вартість матеріалів, витрачених на виконання декоративної композиції у техніці «фелтинг» становить 545.00 грн.

2.4 Технологічна послідовність виконання художнього твору за обраним видом декоративного мистецтва

Технологічна послідовність виконання твору у техніці «фелтинг» залежить від того, який саме вид цієї техніки декоративного мистецтва було обрано. Для виконання декоративної композиції «Де коза ходить, там жито родить. Де не буває, там вилягає...» було обрано такий вид «фелтингу», як «аплікація з вовни».

На першому етапі потрібно перенести ескіз майбутнього твору на полотно та натягнути полотно на підрамник. Натяг полотна потрібно зробити рівномірним. Далі «промальовуються» всі елементи зображення. На плотного викладаються пасма вовни для «фелтингу» відповідного кольору, за потреби змішуються для отримання потрібного кольору. Багаторазовим проколюванням полотна голкою для «фелтингу» пасма вовни фіксуються на поверхні полотна так, як показано на рисунку 2.4.1.

Рисунок 2.4.1 – Фіксація вовни на поверхні полотна голкою для «фелтингу»

З виворітної сторони під полотно потрібно покласти губку універсальну. Її розмір залежить від площини зображення над яким працюють. Це робиться для того, щоб голка для «фелтингу» не зламалася об площину, на який знаходиться твір.

На завершальному етапі роботи над панно акриловими фарбами прописується площина полотна (фону), що зафіксована безпосередньо на підрамнику та поблизу нього. Оскільки заповнити фон вовною на цих ділянках неможливо, гола не пройде крізь деревину та зламається.

Більш детально послідовність виготовлення декоративної композиції представлена в таблиці 2.4.1.

Таблиця 2.4.1 – Технологічна послідовність виконання декоративної композиції

№ операції з/п	Графічне зображення	Технічні умови виконання операції
1	2	3
1		Пошук ідеї.
2		Підбір вовни потрібного кольору.

Продовження таблиці 2.4.1

1	2	3
3		Визначення розмірів полотна для роботи відповідно до розмірів підрамник. З урахуванням того, що полотно повинне заходити на підрамник з виворітного боку та перекривати його.
4		Натягування та закріплення тканини до підрамника будівельним степлером. Перед фіксацією ретельно перевіряють натяг полотна так, щоб він був рівномірним.
5		Масштабування та перенесення ескізу на основу.
6		Виконання зображення кози шляхом набивання вовни голкою. Пасма вовни викладаються по формі елементів зображення та проколюються голкою для «фелтингу» до повної фіксації шару вовни на полотні.

Продовження таблиці 2.4.1

1	2	3
7		Виконання зображення елементів: дідуха, печива, звізди, що втілюють у творі дух різдва. Кольори вовни поступово нашаровуються один на один, прописуються елементи шляхом багаторазового проколювання голкою.
8		Виконання фону декоративної композиції.
9		Деталізація елементів зображення. Промальовування деталей контурів описаною вище технологією.

Кінець таблиці 2.4.1

1	2	3
10		Прописування фону акриловою фарбою.
11		Готовий твір.

Така детальна характеристика операцій, що описують технологію виконання декоративної композиції «Де коза ходить, там жито родить. Де не буває, там вилягає...» в техніці «фелтинг» дає уявлення про етапи та технологічні особливості його виготовлення. Дотримання технічних умов виконання зазначених операцій дасть можливість виготовити якісний твір у обраній техніці (див. додаток Б, рисунок Б.1).

ВИСНОВКИ

«Фелтинг» являє собою техніку, яка з'явилася багато століть тому. Про це свідчать археологічні знахідки в курганах, а також писемні згадки в книгах. Літературні джерела свідчать про те, що техніка звалювання була широко розповсюджена на території центральної Азії.

З давніх часів у цій техніці люди виготовляли речі для домашнього вжитку, у вигляді одягу, взуття, утеплення домівок і так далі.

З плином часу суспільство стало більше вивчати можливості цієї техніки, удосконалювалися технології виготовлення речей. Або ж взагалі відкривалися абсолютно нові авторські техніки які відкривали зовсім інші можливості у виготовленні виробів, майстри постійно експериментували та відкривали щось нове, створювали та створюють оригінальні, сучасні вироби які варті уваги.

Отже, дослідивши особливості техніки та опанувавши її кожен може втілювати абсолютно нові ідеї в реальність.

У ході виконання дипломного проєкту:

– проаналізовано історію розвитку техніки «фелтинг». З'ясовано, що валяння це – одне з найдавніших ремесел, освоєних людством. Техніка «фелтинг» досі продовжує розвиватись та відкриває нові горизонти для виготовлення креативних творів мистецтва. Щодо розвитку цієї техніки на території України, вироби виготовлені нашими майстрами мають свою цікаву історію та оригінальні вироби, як от ліжники, виготовлені у цій техніці;

– обґрунтовано ідею та розкрито художньо-образний зміст теми дипломного проєкту. Ідею декоративної композиції «Де коза ходить. Там жито родить. Де не буває, там вилягає...» та його художньо-образний зміст обґрунтовано з урахуванням художньо-технологічних та композиційних принципів виконання творів технікою «фелтинг» в сучасному декоративному

мистецтві;

– охарактеризовано композиційні особливості виконаного художнього твору – декоративне панно та дано його естетичну оцінку. Серед засобів композиції, що використано у творі можна виділити такі, як: симетрія, асиметрія, контраст, нюанс, статика, динаміка;

– надано характеристику матеріалам задіяним у створенні художнього задуму в матеріалі. На підставі дослідження, у якості основного матеріалу для виконання декоративної композиції обрано вовну-слівер різних кольорів;

– описано технологічну послідовність виконання декоративної композиції, що відповідає особливостям техніки «аплікація з вовни» та детально характеризує основні етапи.

Таким чином, завдання поставлені на початку виконання дипломного проєкту виконані, мета досягнута.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Одяг монгольських воїнів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://jak.koshachek.com/articles/odjag-mongolskih-voiniv-1200-1300-rokiv-uniforma.html> (дата звернення 04.05.23).
2. Казахський національний костюм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prostolady.com.ua/584-kazakhskiy-natsionalniy-kostyum-odiyag-kazakhiv-kamzol-kazakhska-shapka-i-kostyum-dlya-divchinki.html> (дата звернення 04.05.23).
3. Скіфський одяг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bizslovo.org/content/index.php/ru/istoriya-nikopolya/134-davnya-istoriya/458-sk-odiyag.html> (дата звернення 15.05.23).
4. Цивілізація скіфів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://roomsstyling.com/the-civilization-of-the-scythians-history-and-cultures.html> (дата звернення 15.05.23).
5. Фареон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BE%D0%BD> (дата звернення 02.05.23).
6. Історія чоловічого капелюха [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/kapelusok/classroom-news> (дата звернення 02.05.23).
7. «Валило» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://verkhovyna.life/valulo> (дата звернення 02.05.23).
8. Кресаня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wikiwand.com/uk/%D0%9A%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B0%D0%BD%D1%8F> (дата звернення 10.15.23).
9. Голки для валяння [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poradu.pp.ua/nauka/51012-golki-dlya-valyannya-klasifikacya-poradi-schodovivboru-tehnika-valyannya.html> (дата звернення 20.04.23).

10. Історія валяння з вовни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wday.com.ua/istoriya-valyannya-z-vovni-pershi-zgadki-valyannya-v-novomu-kovchezi/> (дата звернення 17.04.23).
11. Обряд «Водіння кози». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ethnography.org.ua/content/obryad-vodinnya-kozy> (дата звернення 23.04.23).
12. Скляренко В.М. Українські традиції і звичаї / В.М. Скляренко, С.А. Шуклінова, В. В. Сядро. – Харків, 2006. – 315 с.
13. Головний атрибут вертепу. Історія створення різдвяних зірок. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://youtu.be/aQFhWeni-v> (дата звернення 25. 04.23).
14. Історія створення сферичних зірок села Мацьковичі. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://loda.gov.ua/news/34812> (дата звернення 25.04.23).
15. Що таке український традиційний пряник «панянка». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ua/2021/12/ukrayinskyj-tradytsijnyj-pryanuk-ranyanka/> (дата звернення 24.04.23).
16. Дідух: чому символ українського Різдва дуже язичницький? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://konkurent.ua/publication/51004/diduh-chomu-simvol-ukrainskogo-rizdva-duzhe-yazichnitskiy/> (дата звернення 26.04.23).
17. Скуратівський В.Т. Дідух / В. Т. Скуратівський. – Київ: «ОСВІТА», 1995. – 268 с.
18. Композиція. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/2456> (дата звернення 05. 06.23).
19. Контраст і нюанс? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studentam.net.ua/content/view/4217/83/> (дата звернення 05.06.23).
20. Статика динаміка? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/statichnist-i-dinamichnist-elementiv-kompozici-182446.html> (дата звернення 05. 06.23).

21. Гавриляк М. С. Теорія кольору і кольороутворення / М. С. Гавриляк. – Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-тет, 2022, – 263 с.
22. Слівер для валяння [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://woolplanet.com.ua/ua/g16192782-sliver-tops-dlya> (дата звернення 02.05.23).
23. Волокна тваринного походження. Вовна [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/volokna-tvarinnogo-pohodzhennya-vovna-232145.html> (дата звернення 02.05. 23).

ДОДАТОК А
(обов'язковий)

ПРОЄКТ ПОСТЕРУ

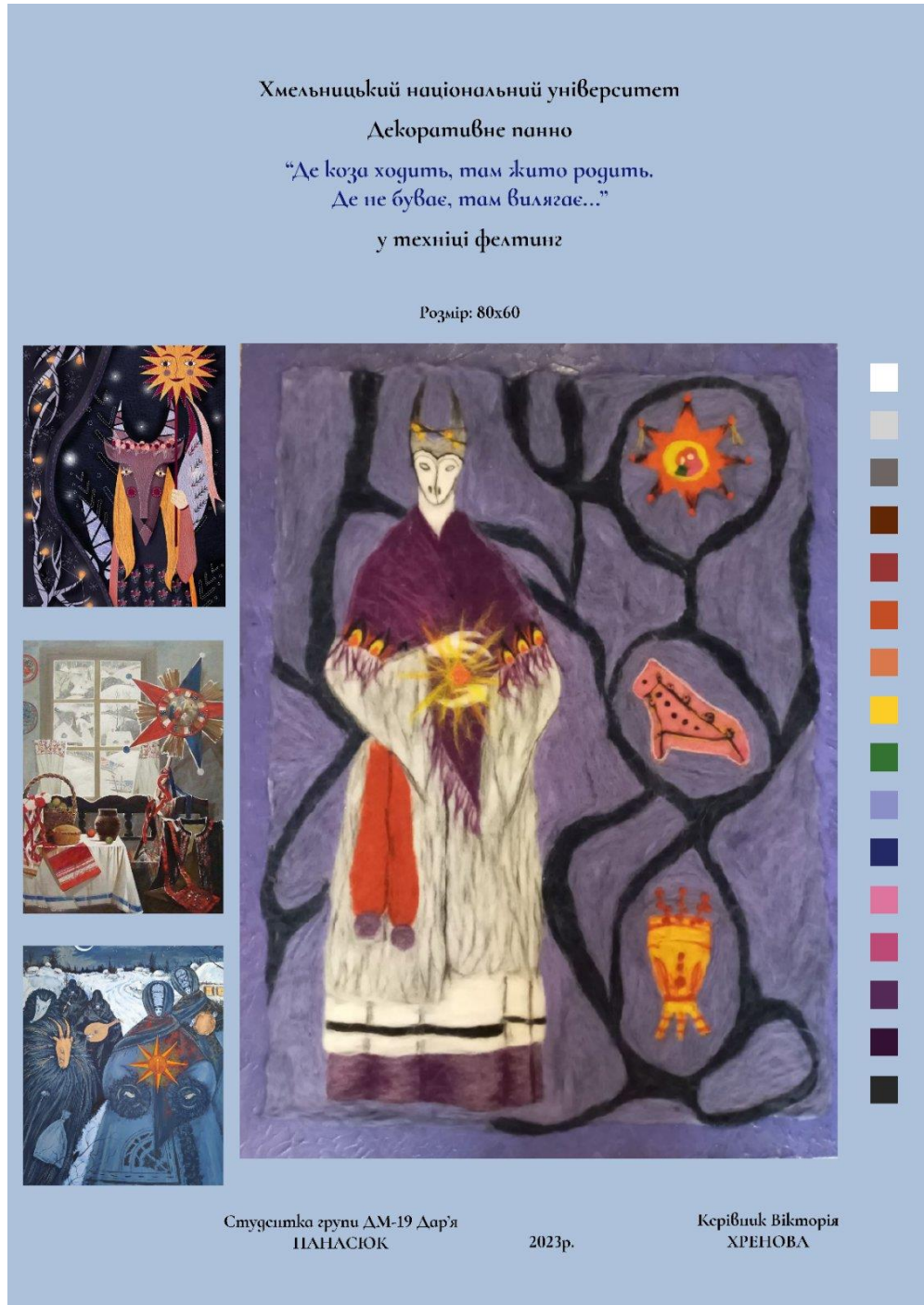

Рисунок А.1 – Проєкт постеру «Де коза ходить, там жито родить. Де не буває,
там вилягає...»

ДОДАТОК Б
(обов'язковий)

СВІТЛИНА ГОТОВОГО ТВОРУ

Рисунок Б.1 – Світлина декоративної композиції «Де коза ходить, там жито родить. Де не буває, там вилягає...» в техніці «фелтинг»